

SOS

đại dịch
CÚM GIA CẦM

ĐẠI DỊCH CÚM GIA CẦM

NHÀ XUẤT BẢN THÔNG TẤN
HÀ NỘI - 2005

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Những ngày này cả thế giới đang “nóng” lên trước nguy cơ lây lan của dịch cúm gia cầm khắp toàn cầu.

Lịch sử nhân loại đã từng chứng kiến nhiều đại dịch cúm cướp đi sinh mạng của hàng trăm triệu người trên thế giới mà điển hình là vào các năm 1889, 1918, 1957, 1968 cùng những thiệt hại về kinh tế.

Do tính chất nguy hiểm của dịch cúm gia cầm, ngày 1-11-2005, Thủ tướng Chính phủ đã có Công điện số 1686/TTg - NN gửi các bộ, ngành và UBND các tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương, yêu cầu giám sát chặt chẽ tình hình dịch cúm đến từng hộ gia đình, trong đó đề ra 6 biện pháp khẩn cấp phòng chống dịch H5N1.

*Với mong muốn nhằm cung cấp cho bạn đọc những kiến thức và kinh nghiệm phòng chống loại dịch bệnh nguy hiểm chết người này, Nhà xuất bản Thông Tấn tổ chức biên soạn và ấn hành cuốn sách **“Đại dịch cúm gia cầm - SOS”**.*

Nội dung cuốn sách là những thông tin hết sức cơ bản về tình hình dịch cúm gia cầm đang diễn ra ở nước ta và nhiều nước trên thế giới, đồng thời

giải đáp một số câu hỏi bức thiết được rất nhiều bạn đọc quan tâm như: Cúm gia cầm là gì? Virus H5N1 là gì? Cúm gia cầm lây lan ra sao? Đặc biệt một phần cuốn sách đi sâu vào thực trạng cúm gia cầm ở Việt Nam và hướng dẫn cách phòng chống cúm gia cầm và cúm A (H5N1) ở người.

Chúng tôi hy vọng cuốn sách nhỏ này sẽ góp thêm một hồi chuông cảnh tỉnh khi chúng ta đang cận kề đại dịch cúm gia cầm.

Tuy nhiên, do tính chất thời sự của cuốn sách, chắc chắn rằng những thông tin trong đó chưa đáp ứng được nhu cầu tìm hiểu của độc giả cũng như không tránh khỏi thiếu sót. Chúng tôi mong được bạn đọc góp ý, cung cấp thêm tư liệu để Nhà xuất bản có điều kiện bổ sung nâng cao chất lượng ấn phẩm trong lần tái bản sau.

Xin giới thiệu cuốn sách cùng bạn đọc.

NHÀ XUẤT BẢN THÔNG TIN

Phần I

CÚM GIA CẦM LÀ GÌ?

SƠ LƯỢC VỀ CÁC LOẠI VIRUS CÚM

Virus H5N1 là gì?

Cúm là một bệnh truyền nhiễm cấp tính đường hô hấp do virus cúm gây ra. Virus cúm có 3 type A, B, và C. Virus dễ bị tiêu diệt ở nhiệt độ thường nhưng có sức sống khá dai dẳng ở nhiệt độ thấp. Cũng chính vì lý do này nên bệnh cúm thường rộ lên vào mùa Đông - Xuân.

Tên của mỗi loại virus cúm được viết tắt bằng các chữ "H" và "N". Với người, những virus từng gây bệnh là từ H1 đến H3 (tất cả có 15 virus H); còn với virus N thì chỉ có N1 và N2 có thể gây bệnh cho người. Dịch cúm hiện tại là do virus H5N1 gây nên, lan truyền rất nhanh trong gia cầm, gây chết hàng đàn. Loại virus này được gọi

là H5N1 vì nó mang 2 loại proteine ở bề mặt là hémagglutinine H5 và neuraminidase N1. H và N là 2 proteine đặc trưng trong các virus cúm, nhưng ở H5N1, hai proteine này kết hợp với nhau khiến cho virus xâm nhập dễ dàng vào tế bào và tiếp tục nhân đôi, lây lan sang các tế bào khác. Trong dòng các virus cúm, H5N1 là loại có mức độ hoạt động lây nhiễm lớn nhất, do khi đã xâm nhập vào tế bào, nó sẽ nhận biết được axit sialic alpha 2 và 3, hoạt chất có mặt trên bề mặt tất cả các tế bào trong cơ thể gia cầm. Đây có thể coi là tính chất đặc trưng của virus cúm H5N1, vì nhiều loại virus cúm type A khác như H3N2 hay H1N1 không có tính chất này nên chỉ có thể lây lan và tác động trực tiếp trong phổi. Nhờ H5 và N1 phối hợp với nhau, virus có thể tự do di chuyển trong tất cả các mô của gia cầm, từ đó phá hủy hầu hết các cơ quan nội tạng của gia cầm như: hệ hô hấp, tiêu hóa, ... gây tử vong cho con vật.

Khác với các chủng virus “cúm gia cầm” thường gặp từ trước tới nay, chỉ hoành hành trong đàn gia cầm nuôi, nhưng nay có thể truyền sang người, gây bệnh nghiêm trọng và tử vong.

Không chỉ có H5N1

Hơn một năm nay, dường như nhân loại chỉ chú ý đến một loại virus cúm gia cầm, nhưng

thực chất đó mới chỉ là phần nổi của tảng băng. Trong số rất nhiều loại virus khác ở các loài lông vũ, nhiều loại có nguy cơ cao không kém như chủng H7N7, H9N2, H7N2... đều cùng thuộc type A. Để đề phòng, chúng ta có thể tiêm chủng cho gia cầm, nhưng đó không phải là biện pháp có thể loại trừ hoàn toàn sự lây lan của virus, mà chỉ có thể làm giảm hoạt động của chúng. Hơn thế nữa, virus cúm lại phát tán trên diện rộng, con người không phải bao giờ cũng phát hiện được.

Trong khi những bàn cãi về khả năng lây nhiễm giữa các loài hiện vẫn chưa ngã ngũ, thì việc các nhà nghiên cứu ở Trung tâm Sức khỏe cộng đồng Bloomberg thuộc Đại học Johns Hopkins, Baltimore, và Trung tâm Y tế quân đội Yaounde, Camerun, tìm thấy hai loại virus mới cùng họ với HIV là HTLV-3 và HTLV-4 (Human T-lymphotropic Virus) trong dịch cơ thể và máu của các thợ săn thú dân Camerun đã khiến người ta không thể làm ngơ trước khuynh hướng có tính nguy cơ này. Các nhà khoa học cho biết, hai loại virus này có nguồn gốc từ loài linh trưởng, có thể lan truyền sang người theo cơ chế lây nhiễm tương tự như HIV.

Việc phát hiện về HTLV-3 và HTLV-4 cho thấy các loài retrovirus (tức không phát bệnh

ngay khi lây nhiễm) từ động vật đang có thiên hướng lây nhiễm mạnh sang con người. HTLV-3 và HTLV-4 chỉ tấn công các tế bào T và gây ra sự lây nhiễm trên quy mô lớn thông qua các tiếp xúc với dịch cơ thể, vết trầy xước trên da và bệnh phẩm. Trong đa số các trường hợp, sự lây nhiễm không biểu hiện triệu chứng, nhưng có thể gây ra các vấn đề về thần kinh và bạch cầu sau một thời gian ủ bệnh. Tuy đây là lần đầu tiên hai loại virus này được phát hiện trên người, nhưng các nhà khoa học đã biết chúng không cùng nguồn gốc lây nhiễm: HTLV-3 có nguồn gốc tương tự như HIV, tức là từ loài linh trưởng, trong khi HTLV-4 thì không, mà theo các nhà nghiên cứu – có thể là một tổ hợp biến thể nguy hiểm từ nguyên bào khác.

Trong lúc này, khi mà những quan ngại về nguy cơ tiềm tàng cho sức khỏe cộng đồng trước thực tế virus H5N1 khu trú trên lợn hay khả năng lây nhiễm của HTLV-3, HTLV-4 và cả SFV từ người này sang người khác ngày càng tăng, việc đưa ra những cảnh báo sớm về khuynh hướng lây nhiễm mới này sẽ giúp chúng ta có biện pháp giám sát, theo dõi nguy cơ xuất hiện các loại dịch bệnh mới; và hy vọng sẽ sớm có giải pháp hiệu quả trước khuynh hướng lây nhiễm giữa các loài!...

Tính chất nguy hiểm của dịch cúm gia cầm

Cúm gà không giống như SARS (hội chứng hô hấp cấp tính nặng). Mặc dù triệu chứng như nhau, SARS gây ra do các virus hoàn toàn khác. Virus gây bệnh cúm cũng thường lây nhanh và không thể kìm chế lây lan dễ dàng như SARS bằng cách cách ly người bị bệnh. Bệnh truyền nhiễm lây lan rất nhanh, làm chết hàng loạt gia cầm, ảnh hưởng lớn tới nền kinh tế. Bệnh có thể lây sang người, có thể gây chết hàng triệu người, và hàng tỷ người mắc bệnh nếu virus biến chủng dẫn đến lây từ người sang người. Hiện chưa có vaccine và thuốc chữa đặc hiệu.

Nhiều dấu hiệu cho thấy dịch cúm gia cầm đang có biểu hiện lan rộng ra nhiều nước và virus H5N1 ngày càng có biểu hiện “hung dữ” hơn. Thống kê của Tổ chức Y tế Thế giới (WHO) cho thấy, tỷ lệ tử vong ở những người không may bị H5N1 tấn công lên tới hơn 75%, trong số 44 trường hợp phát hiện lây nhiễm trong năm 2004, chỉ có chưa đầy ¼ số người được chữa trị khỏi bệnh. Điều đó đủ để nói lên sự nguy hiểm của căn bệnh quái ác này. Còn ở gia cầm, tỷ lệ tử vong khi mắc bệnh là 100%.

Trong cơ thể người cũng có nhiều tế bào bề mặt có axit sialic alpha 2 và 3. Mặc dù hàm lượng phân tử này rất thấp nhưng nó cũng đủ để

hấp dẫn virus H5N1 xâm nhập nếu chúng tập trung với mật độ cao trong môi trường.

Một trong những đặc tính đáng sợ của virus cúm gia cầm là tốc độ lây lan của nó rất nhanh. Trong quý I năm 2004, tại châu Á có tới hàng chục triệu gia cầm bị nhiễm bệnh và mặc dù các nước đã áp dụng nhiều biện pháp tiêu trừ có hệ thống trên quy mô lớn nhưng virus vẫn tiếp tục phát tán rộng. Virus có thể lây rất nhanh trong cơ thể các loài gia cầm vì nó phù hợp với các điều kiện nhiệt độ, độ pH, gien và các loại proteine đặc biệt trong gia cầm. Tuy nhiên theo ông Robert Webster, Giám đốc Trung tâm nghiên cứu virus cúm của WHO cho biết - "Trong cơ thể người, các điều kiện hoàn toàn khác, đặc biệt là thân nhiệt của con người tương đối thấp nên các bộ phận thụ cảm của virus thường bị vô hiệu hóa, khiến cho virus không thể tiếp tục phát triển và sinh sôi trong dịch phổi nhiều tới mức có thể phát tán ra ngoài làm những người khác nhiễm bệnh qua đường hô hấp". Nếu virus muốn tiếp tục lây lan mạnh, chúng phải tìm cách thích ứng với các điều kiện trong cơ thể người, nói cách khác là H5N1 phải khắc phục được các trở ngại về gien, proteine, glucide, lipide,... Mặc dù H5N1 hiện nay chưa thể vượt qua được trở ngại này, nhưng đây có lẽ chỉ là